

מוסדות
**דרבי
תורה**

בנשיאות מרן הגאון
רבי אשר וייס שליט"א

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

ויתרוצצו חבנים בקרבה

הלכה

נאמנות בכשרות למי שאינו
שומר תורה

פרשת תולדות תשפ"ז

שנה כ"ז - קובץ ו' [תתקל"ד]

יד"לע"י מכון "מנחת אשר"

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של
מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:
ת.ד. 23170

Email: info@minchasasher.com

פרשת תולדות

נאמנות בכשרות למי שאינו שומר תורה

"ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו" (כ"ה כ"ח).

"ורחים יצחק ית עשו ארי מצידיה הוה אכיל" (תרגום אונקלוס שם).

"ועתה שא נא כליך תליך וקשתך וצא השדה וצודה לי ציד" (בראשית כ"ז ג').

"שא נא - לשון השחזה כאותה ששינינו (ביצה כ"ח ע"א) אין משחזין את הסכין אבל משיאה על גבי חברתה, חדד סכינך ושחוט יפה, שלא תאכילני נבלה" (רש"י שם).

"ורחים יצחק ית עשו ארי מצידיה הוה אכיל ורבקה רחימת ית יעקב" (תרגום אונקלוס בראשית כ"ה כ"ח).

"וא"ת ומנא לן דעד אחד נאמן באיסורין וי"ל דילפינן מנדה דדרשינן בפרק המדיר (כתובות דף ע"ב ע"א) וספרה לה לעצמה" (תוס' גיטין ב' ע"ב ד"ה עד אחד).

"החשוד לאכול דברים האסורים, בין אם הוא חשוד באיסור תורה בין אם הוא חשוד באיסור דרבנן, אין לסמוך עליו בהם, ואם נתארח עמו, לא יאכל משלו מדברים שהוא חשוד עליהם. הגה: וי"א אפילו ממי שאינו חשוד, רק שאין מכירין אותו שהוא מוחזק בכשרות, אסור לקנות ממנו יין או שאר דברים שיש לחוש לאיסור. מיהו אם נתארח אצלו, אוכל עמו" (שו"ע יו"ד סימן קי"ט ס"א).

הרי מבואר שיצחק היה אוכל מן הצייד שעשו היה צד ושוחט למענו, ולכאורה יש לתמוה, דהלא שחיטת מומר פסולה כמבואר בחולין (ה' ע"א), ועשו ישראל מומר היה כמבואר במס' קידושין (י"ח ע"א), וכי יצחק אבינו אכל נבילה. ואת"ל שיצחק לא ידע שעשו רשע הוא וחשב שהוא צדיק, מ"מ בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה

נאמנות בכשרות למי שאינו שומר תורה

על ידם, צדיקים עצמם לא כל שכן כמבואר בכמ"ק בש"ס (יבמות צ"ט ע"ב, כתובות כ"ח ע"ב, גיטין ז' ע"א, חולין ה' ע"ב, שם ו' ע"א, שם ז' ע"א).

וכבר עמדו על שאלה זו החיד"א בספרו פתח עינים (חולין שם) ובספר ישמח משה (פרשת תולדות). החיד"א כתב דאפשר דמה שיצחק אכל מצידו של עשו היה לפני שפרש ונעשה מומר. ודוחק גדול הוא, ובפרט לפי דברי חז"ל ורש"י בתחילת הפרשה שעשו היה מתרוצץ לצאת על פתחי עבודה זרה עוד טרם צאתו לאויר העולם.

והישמח משה כתב בזה דבר נפלא, דעל אף שעשו רשע ומומר היה, מ"מ היה מקפיד במצות כיבוד אב ובודאי ששחיטתו פסולה ולא רצה להכשיל את אביו באכילת נבילה, ומשו"כ היה מבקש מיעקב שישחוט לו את כל בעלי החיים אשר צד, ואכן עשו היה צד ויעקב היה שוחט.

והוסיף לפי דרכו עפ"י הידוע מהמקובלים שצדיק יכול להרגיש באכילת בשר את מעלת צדקתו של השוחט, וכיון שיצחק לפי תומו חשב שעשו הוא זה שהיה שוחט בשבילו, לכן היה אוהב את עשו אהבת נפש, וכאשר רבקה היתה מלינה עליו שרשע הוא, הוסיף יצחק אהבה על אהבתו, והערצה על הערצתו בחשבו שעשו צדיק נסתר הוא, שהרי מתוך שחיטתו ידע שצדיק הוא. ועיי"ש עוד מש"כ לפי דרכו.

ולפי פשוטן של דברים נראה.

בכל עיקר פסול מומר לשחיטה מבואר במס' חולין דמומר לעבו"ז או מחלל שבת בפרהסיא דינו כגוי ופסול משום דלא הוי בר זביחה. ונראה לכאורה דרק לאחר שניתנה תורה ונצטוונו על השחיטה שייך פסול במי שאינו בר זביחה, אבל לפני שנצטוו על הזביחה מה שייך בר זביחה.

ולא מיבעיא למ"ד דהאבות וזרעם לפני מתן תורה היה להם דין בן נח (עיין מנחת אשר בראשית סימן ט"ז, סימן כ', סימן ס"ד, סימן ס"ה אות ג', סימן ע"ב וסימן ע"ד), אלא אף אם דין ישראל להם, מ"מ כל שלא נצטוו על השחיטה, לא שייך בר זביחה, וממילא אין פסול במי שאינו בר זביחה. (ועייין מנחת אשר בראשית סימן כ"ב אות ג', סימן מ' אות ז' וסימן ע"ג אות ב' מה שכתבתי עוד בזה).

וכעין זה נראה לדון לגבי מה שאמרו שאין הקב"ה מביא תקלה על ידי צדיקים, דאפשר שאין זה אלא לאחר שנצטוו במצוות, דהקב"ה רגלי חסידיו ישמור למנוע מהם

נאמנות בכשרות למי שאינו שומר תורה

חטא ועון, משא"כ לפני מתן תורה דאף שקיימו האבות כל התורה עד שלא ניתנה, מ"מ אין בזה אלא מדת חסידית ולא עבירה, וכל כהאי גוונא לא אמרו שאין הקב"ה מביא תקלה על ידן.

ואף שאמרו חז"ל דאף בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידם, צדיקים עצמם לא כל שכן, והרי בבהמה לא שייך כלל שמין חטא ועון, ולכאורה הוא הדין לצדיקים לפני מתן תורה, עדיין יש לדון לפי מה שכתבו התוס' (בגיטין ובחולין שם) דלא אמרו כן אלא במאכלות אסורות ולא בשאר עבירות, ואף באכילה ביוה"כ מצינו שנכשלו בשוגג, דמ"מ אין כאן מאכלות אסורות אלא איסור אכילה התלוי בזמן, ולפי זה נראה דכל דהוי מאכלות אסורות אף בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידם, אבל לפני שניתנה תורה אין כאן מאכלות אסורות ואין כאן תקלה, ועדיין יש לעיין בזה.

וכיוצא בזה יש לעיין גם בענין בישול נכרי ופת נכרי, ואף דהוי איסור דרבנן, הלא קיים אברהם אבינו כל התורה כולה על שלא ניתנה ואפילו עירוב תבשילין דהוי מדרבנן, והלא יצחק אכל גם הפת והתבשילים של עשו. אך אפשר שעשו שחט אך רבקה אפתה ובישלה את מאכלי יצחק אבינו.

וכמו כן יש לעיין דהלא הלכה פשוטה בישראל דהחשוד על הדבר אינו נאמן לאחרים, וא"כ איך אכל יצחק ממה שהגיש לו עשו הרשע, והלא קיימו האבות כל התורה כולה עד שלא ניתנה.

והנה כתב באגרות משה (יו"ד ח"א סימן נ"ד וסימן ס"ה) במה שהיה מצוי ביהדות רוסיה הדויה תחת שלטון הבולשביקים משפחות רבות שבהן ההורים שמרו את מצוות התורה בדביקות והבנים פרקו עול התורה, לדון האם מותר להורים לסמוך על בניהם ולאכול בביתם, ופסק דכאשר האב בטוח שבנו לא יכשיל אותו במאכלות אסורות ומאמין לו ללא פקפוק יכול הוא להתארח אצלו ולאכול ממאכלו, דרשאי האדם לסמוך על השכנוע האישי שלו ולהאמין למי שנאמן עליו ללא ספק ופקפוק.

ובשו"ת מנחת אשר ח"ב (סי' מ"ט אות ו') הבאתי את דבריו ודנתי בהם בקצרה, ומכיון שהדברים מחודשים, ולענ"ד אין להם מקור ברור בש"ס, נתתי אל לבי לבאר הלכה זו בהרחבה. ולענ"ד יש לדון בזה מתוך חמש סוגיות בש"ס, אך לענ"ד כולוהו אית להו פרכא, מלבד מה שנביא בסוף דברינו מפסקי הרמב"ם, ונבאר.

נאמנות בכשרות למי שאינו שומר תורה

א

נאמנות מי שהדיין סומך עליו

א. הנה האגרות משה הוכיח כדבריו מהמבואר בכתובות (פ"ה ע"א):

"ההיא איתתא דאיהייבא שבועה בי דינא דרבא, אמרה ליה בת רב חסדא ידענא בה דחשודה אשבועה, אפכה רבא לשבועה אשכנגדה. זימנין הוו יתבי קמיה רב פפא ורב אדא בר מתנא אייתו ההוא שטרא גביה, א"ל רב פפא ידענא ביה דשטרא פריעא הוא, א"ל איכא איניש אחרינא בהדי דמר, א"ל לא, א"ל אע"ג דאיכא מר עד אחד לאו כלום הוא. א"ל רב אדא בר מתנא ולא יהא רב פפא כבת רב חסדא, בת רב חסדא קים לי בגווה מר לא קים לי בגווה. אמר רב פפא השתא דאמר מר קים לי בגווה מילתא היא, כגון אבא מרי ברי דקים לי בגווה קרענא שטרא אפומיה, קרענא ס"ד אלא מרענא שטרא אפומיה".

הרי דרבא סמך על אשתו בת ר' חסדא להפוך שבועה אף שלפי הדין לא היתה נאמנת מכיון דקים ליה בגווה דלא משקרא, וכך אמר רב פפא לגבי רב מרי בנו דכיון דקים ליה בגווה שלא ישקר יסמוך עליו להטיל דופי בשטר.

ומזה למד הגרמ"פ שהוא הדין לענין איסור והיתר יכול אדם לסמוך על הרגשת לבו שפלוני אלמוני לא יכשיל אותו ולא ישקר לו.

ב. וכיוצא בזה אמרו עוד ביבמות (ק"א ע"ב):

"אמר רב יהודה כגון רב שמואל בר יהודה מפיקנא ממונא אפומיה. מפיקנא ס"ד, והא ע"פ שנים עדים אמר רחמנא. אלא מרענא שטרא אפומיה".

הרי לן אף בסוגיא זו דכל שהעד נאמן עליו אף שמעיקר הדין אינו נאמן מ"מ מרענא שטרא אפומיה".

אך לענ"ד אין הנידון דומה לראיה, דהלכה זו מהלכות דיינים היא, ולא מדיני איסור והיתר. וחידשו חז"ל שיש לדיין לסמוך על עד שנאמן עליו ע"י שמכיר בו שלא ישקר, ובבוא הדין לעשות צדק ומשפט, זהו סמכותו לשפוט ולדון עפ"י עד זה, ואין ללמוד מזה כלל לדיני נאמנות באיסור והיתר.

נאמנות בכשרות למי שאינו שומר תורה

ויסוד הדברים במה שביארתי במנח"א דברים (מהדו"ב סי' מ"ד) דחכמים ראו מן הצורך לתת ביד בית דין כלים לעשות דין ומשפט, ולא די בעדים, כי על פי רוב אין עדים כשרים כאשר בני אדם מזיקים זה את זה, וכן בשאר עניני הממון שבין אדם לחבירו. ובדרך זו קבעו חכמים חזקות רבות, כגון חזקה אין אדם פורע תוך זמנו, אין אדם מעיז פניו בפני בע"ח, אין אדם תובע אלא אם כן יש לו וכדו'. וכך גם נתנו תוקף לטענות כגון דין מיגו, וברי ושמא וכדו'.

והרי כתב הרמב"ם (הל' סנהדרין פכ"ד הל' א' וב', וכ"ה בשו"ע חו"מ סימן ט"ו ס"ה) "יש לדיין לדון בדיני ממונות על פי הדברים שדעתו נוטה להן שהן אמת והדבר חזק בלבו שהוא כן אף על פי שאין שם ראיה ברורה... כיצד הרי שנתחייב אדם שבועה בב"ד ואמר לדיין אדם שהוא נאמן אצלו ושדעתו סומכת על דבריו שזה האיש א חשוד על השבועה יש לדיין להפוך השבועה על שכנגדו וישבע ויטול הואיל וסמכה דעתו של דיין על דברי זה, אפילו היתה אשה או עבד נאמנים אצלו הואיל ומצא הדבר חזק ונכון בלבו סומך עליו ודן", עי"ש.

הרי לן דהלכה זו דבת רב חסדא, מהלכות דיינים היא, וכשם שיש לדיין רשות לסמוך על הרגשתו לפי טענות הצדדים, יש לו סמכות לסמוך גם על מה דקים ליה בפלוני שדובר אמת ואינו משקר, אך מ"מ אין זה אלא דין מסויים בהלכות דיינים ואין ללמוד מזה לדיני איסור והיתר.

הגע בעצמך, הלא לשון הרמב"ם והשו"ע שהדיין יכול לדון עפ"י מה שלבו נוטה שהוא אמת, וכי יעלה על הדעת שהאדם יקל בכשרות עפ"י נטיית לבו.

ועוד, הלא חזינן דודאי אין הדיין סומך על העד להוציא ממון, אלא להטיל דופי בשטר ולהפוך שבועה על שכנגדו, וכהא דמס' כתובות, או להעיד על כשרות השטר וכהא דכתובות, וכלשון רש"י: "מרענא שטרא אפומיה - דאי אומר ידענא ביה דפריע לא מיזדקיקנא למיגבא ביה". וכבר כתב המהרש"א בכתובות שם, דאף שפלוני ישבע ונוציא ממון על פיו, מ"מ אין מוציאין על פי העד הפסול באופן ישיר, עי"ש.

הרי לן דאין נאמנות זו גמורה ולא מהני להוציא ממון, ואיך נלמוד מזה להקל באיסורי תורה.

נאמנות בכשרות למי שאינו שומר תורה

ב

בעדות אשה

ג. והנה מצינו בכתובות (כ"ב ע"ב) דבמקום תרי ותרי המכחישינן זא"ז בעדות אשה אם מת בעלה, והיא אומרת ברי לי שמת, ונישאת לאחד מעדיה, לא תצא. ונחלקו הראשונים הכיצד ברי לה שמת. רש"י פירש: "שברי לי אילו היה קיים היה בא". אבל הר"ן מיאן לבאר כן וכתב דמ"מ לא תצא בזה מכלל ספק, וע"כ באומרת שראתה בעיניה שמת [וקמ"ל שנאמנת שלא תצא אפילו שיש כת המכחישתה].

אך בתוס' ישנים (ביבמות שם) מצינו פירוש אחר וז"ל:

"באומרת ברי לי. הקשה ה"ר שמואל מאיוורא, משמע דמעיקרא ס"ד דלא אמרה ברי לי, וא"כ כי קשה ליה הבא עליה באשם תלוי קאי הול"ל חטאת ודאי משום חזקת אשת איש. וי"ל דלעולם היה יודע טעמא דאשה דייקא ומנסבא ומ"ה ליכא חטאת ודאי, אבל הכא קאמר שאומרת שברי לה שמת ששמעה מבני אדם שמכרת אותם ויודעת שלא ישקרו בשום ענין".

הרי לן דמהני מה שמאמין לעד פסול להתיר לאשה להינשא אף שעד זה כלל לא העיד בבית דין, והרי זה דומה להא דבת ר"ח. [ולהלן הוכחתי דבמקום דבעינן עדות כשרה דתרי סהדי, אין נאמנות ע"י שבטוח שאינו משקר, והכא א"ש, דבאמת לא צריך עדות כשרה להעיד שמת בעלה להתירה לשוק, וכז"פ].

ומ"מ אין זו ראייה להלכה, ראשית שהרי אין פירוש זה אלא אחד משלשה פירושים שמצינו בדברי הראשונים. ובפוסקים אנו מוצאים שנחלקו האחרונים בדעת השו"ע שסתם בלשונו שהיא אומרת ברי לי שמת (אהע"ז סי"ז סל"ז). לשיטת הט"ז (ס"ק נ"א) והגר"א (שם ס"ק קכ"ד) השו"ע נקט כשיטת הר"ן דרק כשהיא אומרת שבעיניה ראתה שמת לא תצא, אך הח"מ והב"ש הביאו שתי השיטות ומשמע שלדעתם אין מדברי השו"ע הכרע. והלחם משנה (פי"ב מגירושין ה"כ) כתב בדעת הרמב"ם דס"ל כשיטת רש"י, עי"ש.

[ויל"ע לשיטת רש"י שמא ג"כ מבואר דרשאי אדם לסמוך על מה שהוא משוכנע בו ע"פ היכרותו האישית עם אדם פלוני והנהגתו, ומשו"כ כשהיא בטוחה שאילו היה

נאמנות בכשרות למי שאינו שומר תורה

קיים היה בא, הדין הוא שלא תצא. ואמנם יש לחלק בין מי שמאמין לו שאינו משקר, לבין מי שבטוח שפלוני יעשה דבר פלוני, ולא בחדא מחתא מחתינהו].

ושנית, דעד כאן לא אמרו אלא דבדיעבד אם נשאת לאחד מעדיה אין מוציאין אותה, אבל לא שמותרת היא לכתחלה להינשא לו, ולהדיא אמרו שם לא תנשא, ואין ללמוד מזה שמותר לכתחלה לסמוך על נאמנות אישית באיסור והיתר.

ועוד דנחלקו הרמב"ם והרמב"ן אם הלכה זו נאמרה רק בתרי ותרי דהוי ספק גמור, או אף בע"א אומר מת בעלה וע"א אומר לא מת ונשאת לעד שאמר מת. דעת הרמב"ם שגם בזה הדין שלא תצא ודעת הרמב"ן דבע"א לכו"ע תצא. ושתי הדעות הובאו בשו"ע (אהע"ז סימן י"ז סל"ז) ומדהביא את שיטת הרמב"ם בסתמא ושיטת הרמב"ן כ"א, הלכה כשיטה ראשונה לקולא כידוע.

ויש עוד לעיין בעיקר דברי האג"מ מהמבואר בנדה (מ"ח ע"ב) כי בודקין נערה ע"י נשים אם הביאה סימנים ור' אליעזר בדק ע"י אשתו, ור' ישמעאל בדק ע"י אמו, ע"ש. ומ"מ מבואר שם דרק משום חזקה דרבא סמכינן על נשים בבדיקה זו.

ולכאורה סמכו ר' אליעזר על אשתו ור' ישמעאל על אמו כמו שרבא סמך על בת רב חסדא, ואעפ"כ אינה נאמנת אלא משום חזקה דרבא.

אך באמת אין זה ענין כלל לני"ד, דיסוד הנאמנות של אשה בבדיקת הסימנים אינו ענין כלל להא דבת ר' חסדא, דהלא כלל אמרו חכמים דסמכינן אבדיקת נשים בהלכה זו, ולא מצינו שצריך שבי"ד או דיין המורה בהלכה צריך להכיר את האשה המעידה כהא דר' ישמעאל שסמך על אשתו, אלא האמינו את הנשים בהלכה זו. ואף שכתב הנמוק"י (יבמות מ' ע"א) שלא האמינו אלא נשים "יראות חטא דקים לן בהו דלא משקר"י, מ"מ אין זה ענין לרבא ובת ר' חסדא, וז"פ.

וע"כ צ"ל בחדא מתרי טעמי:

א. כמו שמצינו שחיה נאמנת להעיד על זהות התינוק ולומר מי האם, וביארו הראשונים דכיון שאין זה מצוי שאנשים יהיו בשעת הלידה להעיד עדות זו ע"כ האמינו את הנשים, כך גם בני"ד.

נאמנות בכשרות למי שאינו שומר תורה

וכבר הארכתני במק"א בעיקר גדר זה אם מה"ת הוא או מדרבנן (עיין שו"ת מנחת אשר ח"ב סימן קל"ה, מנח"א דברים מהדו"ב סי' מ"ד), ונראה עיקר דכל שאי אפשר בענין אחר גם נשים נאמנות מה"ת, ובירושלמי ילפי ליה מקרא, ועיין באריכות דברינו שם, וכן משמע גם בנימוק"י הנ"ל עיי"ש.

ב. כיון שיש לנו להניח שמסתמא הביאה סימנים משום חזקה דרבא, אלא דלא סמכינן אחזקה זו לבדה בדאורייתא, תיקנו להאמין את האשה בבדיקה זו.

ומ"מ נראה פשוט דאין כל ראייה מסוגיה זו נגד הכרעת האג"מ דיש לסמוך על הרגשה אישית וכהא דבת רב חסדא.

ג

לאסור אשה לבעלה

ד. והנה אמרו בקידושין (ס"ו ע"א):

"איבעיא להו אשתו זינתה בעד אחד ושותק מהו, אמר אביי נאמן, רבא אמר אינו נאמן, הוי דבר שבערוה, ואין דבר שבערוה פחות משנים. אמר אביי מנא אמינא לה, דהווא סמיא דהוה מסדר מתנייתא קמיה דמר שמואל, יומא חד נגה ליה ולא הוה קאתי, שדר שליחא אבתריה. אדאזיל שליח בחדא אורחא, אתא איהו בחדא. כי אתא שליח, אמר אשתו זינתה, אתא לקמיה דמר שמואל, א"ל אי מהימן לך זיל אפקה, ואי לא לא תפיק, מאי לאו אי מהימן עלך דלאו גזלנא הוא. ורבא, אי מהימן לך כבי תרי זיל אפקה, ואי לא - לא תפקה."

ולהלכה נפסק באהע"ז (סימן קט"ו ס"ז) כשיטת רבא דאי מהימן לבעל כבי תרי נאסרת האשה לבעלה.

הרי לן דמהני מה שנאמן עליו כבי תרי אף לאסור אשה לבעלה, ויש לעיין אם יש ללמוד מזה דהווא הדין שאם מאמינו כבי תרי יש לסמוך עליו גם לקולא באיסור והיתר, ולכאורה הדבר ק"ו, דאם נאמן הוא לאסור אשה לבעלה דבעינן ביה שני עדים, ק"ו שנאמן באיסור והיתר, דהלא אף עד אחד נאמן באיסורים והוא הדין שסומך על מי שנאמן עליו אף שחשוד הוא.

נאמנות בכשרות למי שאינו שומר תורה

אך באמת לא קרב זה אל זה ושתי סוגיות אלה תרי מילי המה, וכל הלכה זו בקידושין אינו אלא משום דשויא אנפשיה חתיכה דאיסורא, ונתחדשה הלכה דאף הסומך על אחרים שויא אנפשיה חתד"א (ועי' שו"ת מהרי"ט אה"ע סי' א').

ועוד דהלא כתבו כל הראשונים בקידושין שם, שאינו צריך להוציא את אשתו אלא לצאת ידי שמים, ולא מעיקר הדין, כך כתבו שם הרי"ף (כ"ט ע"א מדפי הרי"ף), הריטב"א, והרא"ש (פ"ג סימן ט"ו). ובשו"ת המיוחסות להרשב"א (סימן קל"ג) כתב דודאי אינו חייב להוציאה מן התורה, ולא אמר שמואל שאם נאמן עליו כבי תרי צריך להוציאה אלא אם לבו נוקפו, או שאין זה אלא לצאת ידי שמים, עי"ש. ועי' ב"ש (סי' קט"ו ס"ק ל"ג).

ובאמת נחלקו הפוסקים כאשר האשה מכחישה את דברי העד אם אסורה היא עליו, וכבר הסתפק בזה הרשב"א שם, ועיין מש"כ בזה במשנה למלך (פכ"ד מהל' אישות הי"ז) ושו"ת מהרי"ט (אה"ע"ז סימן א'). הרי לן דאין זה כעדות גמורה וידיעה מוחלטת אלא שלחומרא אמרינן דאסורה היא עליו משום שא"נ חד"א, כמבואר.

ובזה מיושב מה שיש לתמוה לכאורה, דהא ברור הדבר שאין נאמנות זו דקים ליה דלא משקר שייכת כלל היכא דבעינן שני עדים כשרים (וכמו שאוכיח להלן אות ז'), דבאמת שאני סוגיא זו שאינו אלא משום דשויא אנפשיה חתיכה דאיסורא, ועוד שאין זה אלא בבא לצאת ידי שמים.

והנה כתב הרשב"א (שם) דאינו אסור באשתו אא"כ הוא מאמין למי שמעיד שזינתה בכל דבר, אבל אם אינו מאמין לו אלא בעדות זו שזינתה אין כאן בית מיחוש כלל, וזה שאמרו שאם נאמן עליו כבי תרי, דאין זה אלא משום שהוא מאמין לו בכל דבר מתוך היכרות עמו ודימה זאת להא דרבא ובת ר"ח.

ורבים טעו בדברי הרשב"א כאילו דין זה דומה להא דבת ר' חסדא, וטעות היא זו, דכל כוונת הרשב"א דגדר זה שאמרו דמהימן ליה כבי תרי הוא כגדר שאמרו קים לי בגוה, דתרווייהו נאמנות על עצמו של העד שהוא נאמן תמיד, אך אין כוונתו כלל לדמות הני תרי הלכתא מצד עצם הדין, וז"פ.

נאמנות בכשרות למי שאינו שומר תורה

ד

בין רב לדיין בהלכה זו

ה. ועיין עוד בפסחים (קי"ג ע"ב):

"תניא שונא שאמרו שונא ישראל, ולא שונא נכרי. אלא פשיטא שונא ישראל. ומי שריא למסניה, והכתיב לא תשנא את אחיך בלבבך, אלא דאיכא סהדי דעביד איסורא כולי עלמא נמי מיסני סני ליה, מאי שנא האי, אלא לאו כי האי גוונא, דחזיא ביה איהו דבר ערוה. רב נחמן בר יצחק אמר מצוה לשנאתו, שנאמר יראת ה' שנאת רע. אמר רב אחא בריה דרבא לרב אשי מהו למימרא ליה לרביה למשנייה, אמר ליה אי ידע דמהימן לרביה כבי תרי - לימא ליה, ואי לא - לא לימא ליה."

ולכאורה יש להוכיח מסוגיא זו דמותר לסמוך על מי שנאמן עליו אף להקל באיסור והיתר, דהלא אסור מן התורה לשנוא אדם מישראל, ואעפ"כ מותר לרבו להאמינו ולשנוא אותו.

אך אי בדידי תליא, נראה דגם מסוגיא זו אין ראייה לנידון דידן, דלכאורה צ"ע למה שאלו בגמרא אם מותר לתלמיד לומר לרבו שראה את פלוני עובר עבירה, ולא שאלו אם מותר לו לומר לחבירו ולכל אדם דעלמא. ונראה בזה דעיקר השאלה לגבי הנהגת הציבור, ומחובתו של הרב להנהיג את העם בדרך התורה והמוסר ולמחות בעוברי עבירה או להחזירם למוטב, ובניגוד לבית דין שאינו יכול להעניש את בעל העבירה אלא על פי עדים, רשות ביד מנהיגי העדה לסמוך על ידיעתם ורגלים לדבר כדי להעמיד הדת על תילה.

וכבר נחלקו גדולי עולם לפני כמאה ושמונים שנה בפולמוס של השוחט מברדיטשוב, שהגר"ש קלוגר פסלו, ומהרי"א ענייל נחלק עליו, וכתב שאין לפסול שוחט עפ"י עד אחד, והגרש"ק עמד על דעתו שדי לו במה שראה בעיניו לפסול את השוחט, וגדולי הזמן האריכו בתשובותיהם בפולמוס זה והארכתי בזה במק"א, וכבר הערתי שם דבאמת הדברים מפורשים בשו"ע (יו"ד סימן א' סעיף י"ז):

"שוחט, שהעיד עליו עד אחד ששחט שלא כהוגן, והוא מכחישו, עד אחד בהכחשה לאו כלום, והעד עצמו מותר לאכול מכאן ולהבא. ומכל מקום, הכל לפי מה שהוא אדם."

נאמנות בכשרות למי שאינו שומר תורה

ובבית יוסף הביא בשם המהרי"ק דהיינו שאם לפי ראות עיני הדיין והרב השוחט אכן בן בליעל הוא, אף שאין בזה שני עדים יש להרחיקו, עי"ש.

ובשאלתות דרב אחאי גאון (שאלתא כ"ז) ביאר את שאלת הגמ' בפסחים בדרך מיוחדת ומחודשת, ויסוד השאלה אם לשנוא את הרשע דומה לדיני עונשים שצריך בהם שני עדים ואין עד אחד נאמן, או דומה לחיוב שבועה שלגביו עד אחד נאמן, ופשטו דשנאה דומה לכל עון ולכל חטאת ואין עד אחד נאמן בו, ומ"מ אם מהימן ליה רביה לימא ליה, עי"ש.

וקצת משמע מסגנון זה דכל השאלה היא מהלכות דיינים ובדרכיה נגעו בו, ועדיין צ"ע.

ועיין עוד בחפץ חיים (הל' לשון הרע כלל ד' ס"ק כ"ח וכלל ז' ס"ק ז').

ה

יסוד הלכה זו מדברי הרמב"ם

נתבאר לנו דאין בכל הסוגיות הנ"ל מקור להקל בזה, אך מ"מ נראה דהלכתא כותיה דהאגרות משה אף אם לאו מטעמיה, ומקור לדבריו מדברי הרמב"ם בג' מקומות:

א. כתב הרמב"ם בהל' קרבן פסח (פ"ד ה"א):

"כבר נתבאר בהלכות פסולי המוקדשין שהפסח אינו נשחט אלא לשם פסח ולשם בעליו ואם שחטו במחשבת שינוי השם פסול, השוחט את הפסח על בני חבורה ואמר להם לאחר זמן אותו הפסח ששחטתי עליכם שלא לשמו שחטתיו, אם היה נאמן להן סומכין על דבריו, ואם לאו שורת הדין שאינו נאמן והרוצה להחמיר על עצמו הרי זה משובח וביא פסח שני".

והשיג הראב"ד: "הרי זה משובח וביא פסח שני. א"א אין כאן שבח שאם היה פטור אינו יכול להביא פסחו נדבה על תנאי שלמים".

ב. ועיין עוד בדבריו בהל' פסולי המוקדשין (פי"ט הט"ו):

נאמנות בכשרות למי שאינו שומר תורה

"היה מקריב עמו בזבחים ואמר לו נתפגלו, עושה עמו בטהרות ואמר לו נטמאו, נאמן, לא נחשדו ישראל על כך, אבל אם אמר לו זבחים שהקרבת ליך באותו היום נתפגלו, ואותן הטהרות נטמאו, אם היה נאמן לו סומך על דבריו, ואם לאו שורת הדין שאינו נאמן והרוצה להחמיר על עצמו הרי זה משובח".

והנה המבי"ט בקרית ספר וכך גם הכסף משנה בהל' פסח ציינו לדברי הגמ' בקידושין דאם הבעל מאמין לעד שאשתו זינתה צריך לגרשה, אך לדעת הרי"ף והרא"ש והרשב"א לא אמרו שיוציא את אשתו אלא בבא לצאת ידי שמים ולא מעיקר הדין.

והנראה עיקר כמו שכתב הכסף משנה שהרמב"ם דקדק הלכה זו מלשון התוספתא, שעל פי שורת הדין אינו נאמן, הרי שאם מאמינו סומך עליו.

ג. ועיין עוד במה שפסק בהל' מעשר (פי"ב הי"ח):

"המוכר פירות לחבירו ואחר שיצאו מתחת ידו אמר ללוקח פירות שמכרתי לך טבלים הן, הבשר בשר בכור היה, היין יין נסך, שורת הדין שאינו נאמן אפילו היה המוכר חבר והזריז מחמיר על עצמו, ואם האמינו הרי זה משובח אפילו היה המוכר עם הארץ".

ויש לעיין בכונת הרמב"ם בהלכה זו, דמשמע שאף אם מאמינו אין זה אלא משובח, אבל אין לנהוג על פיו, וזה שלא כדמשמע מדבריו בהל' ק"פ ופסוהמ"ק, וי"ל וצ"ע.

הרי לן דאף במקום שאינו נאמן משורת הדין אם נאמן עליו סומך על דבריו להביא קרבן אף דאם אינו מחוייב בכך הוי חולין בעזרה, ולכאורה יש מזה ראייה לשיטתו של האגרות משה.

אך מ"מ למדנו מדברי הרמב"ם שסומך על האמנתו את חבירו אפילו לקולא להביא פסח שני.

ואף הראב"ד, מלבד מה שלא פקפק על דברי הרמב"ם בשאר מקומות, גם בהלכה זו דפסח לא פקפק בדברי הרמב"ם אלא במה שכתב בסיפא שבדבריו, דיש שבח לנהוג על פי עדות השוחט אף אם אינו נאמן עליו, אבל ברישא דאם נאמן עליו סומך על דבריו, משמע דלא פליג עליה כלל ואע"פ דיש קולא בדבר.

נאמנות בכשרות למי שאינו שומר תורה

ועוד, דכל טענת הראב"ד רק על הבאת פסח שני ולא על עצם מה שמבטל מצוות אכילת הפסח בליל ראשון. וכך מדייק הנצי"ב. ולפי"ז גם לדברי הכס"מ והלח"מ עדיין יש הוכחה מדברי הרמב"ם.

והנה הכסף משנה כתב שאין כוונת הרמב"ם אלא שנמנה בהדי אחרני על פסח שני, ובכהאי גוונא אין בזה כל איסור, והלח"מ משנה דחה דבריו ונדחק אף הוא ליישב את דברי הרמב"ם שמביא את הפסח השני על תנאי, עיי"ש שנשאר בצ"ע.

והגאון הנצי"ב דן בדברי הרמב"ם בכמה מקומות בספריו, ובכל מקום אכן נקט בדעת הרמב"ם דכיון שהעד נאמן עליו סומך עליו אף לקולא ואינו חושש לחשש חולין בעזרה, עיין מש"כ בשו"ת משיב דבר (ח"א סימן כ"ה, ח"ב סימן א' וסימן ה'), מרומי שדה (יומא פ"ג ע"א וקידושין י"ב ע"ב) ובהעמק שאלה (שאלתא כ"ז), עיי"ש ואכמ"ל.

ומ"מ נראה שיש ראייה גדולה לפסק של האגרות משה מדברי הרמב"ם, ולענ"ד יש לסמוך על הוראה זו, אך אין זה אלא במקום שאכן משוכנע אדם בעומק לבו שאכן לא משקרא, ונאמן עליו כבי תרי, וקל לטעות בזה, והקב"ה יודע אם לעקל אם לעקלקלות.

ובגוף השאלה לכאורה היה נראה דשאלה זו עתיקתא היא וכבר נחלקו בה שני גדולי עולם הרב ותלמידו.

דהנה בשו"ת התשב"ץ (ח"ב סימן ר"א וח"ג סימן פ"ג) מצינו שהריב"ש סמך על אחד האנוסים שלא הקפיד באיסורי מאכלות אסורות ורצה לאכול ממאכליו בהכירו שודאי לא יכשיל אותו, ושאל בענוותנותו לחוות דעת תלמידו התשב"ץ, שטען לעומתו דלא מצינו מי שחשוד לאכול ואינו חשוד להאכיל, ואיפכא מצינו שהכותים חשודים על לפני עור אף שמקיימים את המצוות לעצמם, עיי"ש.

ונראה לכאורה שהריב"ש נקט כדעת הגרמ"פ דאף דפשיטא לן דהחשוד לאכול ודאי חשוד להאכיל ואינו נאמן בדבר, מ"מ כאשר מכיר את פלוני וברור לו שלא ישקר להכשילו רשאי לסמוך עליו, והתשב"ץ לעומתו סבר דאין זה מועיל כלל במאכלות אסורות.

אך באמת נראה טפי מדברי התשב"ץ דשורש המחלוקת שביניהם היה אם יש מקום לסמוך על דברי הרא"ה בבדק הבית (בית ד' שער שני, כ"ט ע"א) דאף החשוד לאכול מאכלות אסורות אינו חשוד להאכיל דבר אסור לזולתו, ואכן כל דברי התשב"ץ

נאמנות בכשרות למי שאינו שומר תורה

הם לדחות דברי הרא"ה האלו מכל וכל דהלא להיפך מצינו שכותים חשידי אלפני עור, אף אם מקפידים לעצמן שלא לאכול דבר איסור.

אך באמת לא ידענו מה סבר הריב"ש שרצה לסמוך על אנוסים אלה, האם זה משום שאכן הסתמך על שיטת הרא"ה או שמא משום שסמך על אימונו האישי שנתן באיש זה מן האנוסים וכשיטת האגרות משה, והתשב"ץ כתב שסמך על הרא"ה, אך אפשר שזו השערת התשב"ץ, וצ"ע.

ו

אם נאמנות זו שייכת בקרובי משפחה בלבד

והנה שוב דן הגאון האגרות משה (יו"ד ח"ב סימן מ"ג) לגבי מי שמוחזק אצל בני העיר כאיש ישר הגון ונאמן שודאי לא ישקר להאכיל טריפות האם יש להאמינו אף שהוא בעצמו אינו מקפיד בכשרות המאכלים ואף אינו שומר שבת.

וכתב דאף לשיטתו דרשאי אדם לסמוך על אמון אישי בעניני כשרות אין זה אלא בבני משפחה קרובים שמכירים זה את זה שנים רבות לפני ולפנים, וכהא דרבא ואשתו בת ר' חסדא, וכהא דרב פפא ורב מרי בנו, ולא מצינו כן אלא בבני משפחה ולא בהיכרות שטחית.

ולענ"ד אין בזה כלל, וטוב שכן קרוב מאח רחוק, והלא להדיא מבואר שם שרב אדא בר מתנא תמה על רבא שמאמין לבת רב חסדא ואינו מאמין לרב פפא, ורבא השיב בת ר' חסדא קים לי בגוה ומר לא קים לי בגויה, הרי שאין נפ"מ בין קרוב לרחוק ואף ברחוק אילו קים ליה בגויה יכול לסמוך עליו.

ואף שיש מקום לפרש שזה גופא כוונת רבא באומרו דאף דודאי מכיר הוא את רב פפא וגדול מרבן שמו ובודאי אינו משקר מ"מ כיון שאינו מכירו באופן קרוב ביותר כמו בן משפחה "לא קים לי בגויה" ואינו יכול לסמוך על היכרותו, באמת זה דוחק ויותר משמע דבאמת לא הכיר רבא את רב פפא באופן אישי כדי לסמוך על מאי דקים לי בגויה.

ועוד דהרי ביבמות שם אמר רב יהודה דכגון רב שמואל ב"ר יהודה דקים ליה בגויה דלא משקר מרענא שטרא אפומיה, והרי רב שמואל בר יהודה לא היה קרובו של רב

נאמנות בכשרות למי שאינו שומר תורה

יהודה ואעפ"כ אמר דכיון דקים ליה בגויה היה מרע את השטר על פיו, הרי מפורש דאמרו כן בכל אדם ולא דוקא בקרובים.

ז

אם רק למכירו מותר לסמוך עליו, או גם לאחרים

ועוד יש לתמוה במה דמשמע מדבריו של האג"מ דכיון שמקצת בני העיר מכירין אותו ונאמן הוא עליהם היה מקום להתיר לכל בני העיר לאכול מלחמו וצידו, דהלא לא שייך כלל בבני העיר שכולם יכירו את בעל האיטליז באופן אישי והוא נאמן על כולם, ולדידי נראה פשוט דרק מי שמכירו באופן אישי וקים ליה שלא ישקר לעולם יכול לסמוך עליו ולא זולתו.

וראיה להנחה זו יש בשו"ת התשב"ץ (ח"ב סימן ס') ומרגניתא טבא הם דבריו. דהנה תורף תשובתו בענין אנוסי ספרד שרבים מהם שמרו על יהדותם בצנעא, האם מותר לשתות מיינם. והתשב"ץ החמיר בזה וכתב:

"לפי שיש לחוש בקצת אנוסים שמא קלקלו מעשיהם ואפילו במקום התירא אכלי איסורא אין אני סומך להתיר כן לכל. ואני רגיל לומר למי שבא לו יין אם אתה סומך על המשלחו שתהו אתה בביתך והזהר שלא תמכרנו לישראל שאינו בקי במשלחו".

ותרתי שמעינן מדבריו: א. כשיטת האגרות משה דגם לגבי כשרות מותר לו לסמוך על היכרותו ואמונו בפלוני שהוא מכירו וסומך עליו אף שאינו מוחזק בכשרות ואסור לסמוך עליו ללא היכרות אישית. ב. אף הסומך עליו בהיתר אין זה אלא לעצמו ואסור לו ליתן לאחרים.

אך נראה שאין כונתו דאם סומך על המשלח אף שהוא פורק עול ואכיל איסורא אף במקום שיש היתר רשאי, אלא כוונתו "אם אתה סומך על המשלחו" שאכן מדקדק הוא במצוות בצנעא, ודו"ק.

ומ"מ נראה ברור לענ"ד דכיון שלפי עיקר הדין אין החשוד נאמן, אלא דרשאי אדם לסמוך על הכרתו האישית שנאמן הוא, אין זה אלא לעצמו, ובודאי דלא מהני לזולתו.

נאמנות בכשרות למי שאינו שומר תורה

ומשו"כ יש לתמוה על מה שכתב הגאון עוד באג"מ (אהע"ז ח"ד סי' י"ב) בענין המוחזק בחזקת כהן החפץ לישא גרושה ושמע מאמו שנבעלה לפסול לה בבחורותה ולפי דבריה חלל הוא ומותר בגרושה, שמותר לו לסמוך עליה וכהא דבת ר' חסדא, עיי"ש.

ולכאורה תימה, דאף שרשאי הוא לסמוך על אמו אם קים ליה בגוה דלא משקרא, אך הרי האיסור רובץ גם עליה ומה היתר יש לגרושה זו להינשא לכהן. והא תינח לדעת הר"א ממיין בעל היראים דבפסולי כהונה אין האיסור אלא על הכהן ולא על האשה, אך אין זה אלא דעת יחיד וכבר כתב הר"ן (נדרים צ' ע"ב) שאין הלכה כמותו.

[אמנם יש להסתפק אם הגרושה אינה יודעת שהוא כהן או שאינה מודעת כלל שגרושה אסורה לכהן, אם מותר לו לישאנה, דמצד לפני עור אפשר דיש לו לסמוך על האמינו את אמו שאינו כהן והיא הרי אנוסה או שוגגת וכיון שלגבי עצמו יש לו לסמוך שאינו כהן אין עליו כל חיוב או מצוה להפרישה מן האיסור, וצ"ע בזה].

ועוד מטעם אחר יש לתמוה, דהנה נראה פשוט דאף דאכן חידשו חז"ל דרשאי הדיין לסמוך על מי שהוא מאמין לו וקים ליה בגויה שאינו משקר, אך אין זה אלא במאי שאין צריך בו תורת עדות, אבל כשצריך תורת עדות אין כל מקום ומשקל לאמון אישי.

וכבר הארכתי במנחת אשר לגיטין (סימן ד' אות ב') בכל עיקר דין ע"א נאמן באיסורין דאין בזה דין עדות כלל, אלא דין בהנהגת איסור והיתר, דיש לנו להניח שאדם כשר מישראל לא ישקר בעניני איסור והיתר, אך אין זה מדין עדות ונאמנות, שהרי מותר לאכול אצל חבירו ומותר לו לבא על אשתו אעפ"י שלא אמרו דבר ולא העידו שאין לו לחשוש ממאכ"א ואיסו"ב.

ויסוד זה מפורש בדברי הגמ' שם, דלהדיא אמרו בכתובות שם "קרענא סלקא דעתך", אלא מרענא לשטרא על פיה, ויתירה מזו אמרו ביבמות שם:

"אמר רב יהודה כגון רב שמואל בר יהודה מפיקנא ממונא אפומיה. מפיקנא ס"ד, והא ע"פ שנים עדים אמר רחמנא. אלא מרענא שטרא אפומיה".

הרי לן להדיא דבמקום שצריך שני עדים אין לסמוך על מה דקים לן בגויה דלא משקר.

נאמנות בכשרות למי שאינו שומר תורה

והרי הסכמת הפוסקים דאין לפסול אדם מן הכהונה אלא עפ"י שני עדים כשרים, ואיך רשאי כהן זה לסמוך על אמו להפקיע ממנו קדושת כהונה, וצ"ע.

וכך כתב החת"ס להדיא (אהע"ז ח"א סימן צ"ד) דכאשר בדיני עדות עסקינן אין לנו אלא שני עדים כשרים וגזה"כ היא ולא מהני כלל הא דבת רב חסדא.

ודברי רבינו האג"מ בפרט זה צ"ע.

ח

בעיקר שיטת האג"מ

ולאחר כל אריכות הדברים, דקדקתי שוב בדברי האג"מ, ונבוכ אני בשיטתו. האם יסוד הדברים שרשאי אדם לסמוך על הרגשת לבו הברורה שאדם פלוני לא ישקר לו ולא יכשילנו, או שמא אין זה אלא כשניסהו והעמידו בנסיון כמה פעמים וראה בעליל שלא יכשיל אותו, ומטעם זה כתב דרך בקרוביו ובני ביתו סומך עליהם, וצ"ע.

כל זה נלפענ"ד בסוגיא עמוקה זו.

ב

עוד בענין הנ"ל

כבוד ידי"נ תלמידי יקירי

האברך המופלג בידיעת התורה

הרב חנניה שפרן נ"י

הנני במענה קצר כאשר ביקש את חוות דעתי במה שפסק הגרמ"פ באגרות משה שאדם רשאי לסמוך על בני משפחתו, אף על מי שאינו מקפיד על כשרות, כאשר הוא משוכנע מתוך היכרות אישית שפלוגי ודאי לא יכשילו במאכ"א.

וכבר כתבתי בזה את הנלענ"ד דאכן דברי עמוד ההוראה באג"מ נכונים להלכה, ולא באתי כאן אלא בתוספת דברים במה שהערת ובמה שיש להוסיף בזה.

הן ידעתי משי"כ בשו"ת חת"ס (אהע"ז ח"א סימן צ"ד) דאין ללמוד ממה שהאמין רבא לאשתו בת רב חסדא להפוך שבועה על שכנגדו ולארועי שטרא משום דקים ליה בגוה דלא משקרא (כתובות פ"ו ע"א), דבאמת כל דיני נאמנות גזה"כ הם ולא סברא, ואין בכלל אלא מה שבפרט ולא מצינו נאמנות זו אלא במה שמפורש בגמ' דמהני לארועי שטרא ולא לקרעו.

אך באמת מצינו הלכות רבות בגדרי הנאמנות שחז"ל חידשו מסברא בהבינם את דרכי התנהגותם של בני האדם, והלכות אלה מפוזרות על פני כל הש"ס ואין טעם לפורטן.

ואין זה ענין כלל למה שהביא החת"ס מדברי הרמב"ם (סופ"ז וריש פ"ח מיסוה"ת) דנאמנות שתי עדים הלכתא ולא סברא, וכן מה שמצינו בב"ב (קנ"ט ע"א) דפסול קרוב לעדות גזירת מלך היא ואפילו משה ואהרן פסולים להעיד ביחד. דזו פשיטא לן דנאמנות שני עדים דין תורה היא ואין משקל להתרשמות ושיקול דעת של ביה"ד בין לשבט ובין לחסד, אך מאידך פשוט שדין עדות לחוד ודין נאמנות לחוד במקום שאין צריך שני עדים.

ואף דשאני כל הני גדרי נאמנות שחידשו חז"ל מסברא, כגון אין אדם מעיז פניו, אומן לא מרע אומנתיה, מסיח לפי תומו, מילתא דעבידא לגלויי לא משקרי אינשי וכדו'

נאמנות בכשרות למי שאינו שומר תורה

שכולם מעין חזקות המה שקבעו חז"ל בהבינם את דפוסי ההתנהגות של בני האדם, משיא"כ בהא דבת רב חסדא שאין בזה כלל אלא שרוא סמך על הרגשתו הפנימית שלעולם לא תשקר, וכך נראה שמחלק החת"ס בין הנדונים, אך מ"מ מהי"ת דיש בזה מעין הלכתא וגוזה"כ דלא מהני אלא לארועי שטרא ולהפוך שבועה, ומסתבר טפי שיש להגדיר בזה כלל מסויים וללמוד ממנו למקום אחר, וכדרכה של תורה בכל מקום ובכל סוגיא.

ואי בדידי תליא הוי אמינא דבכל מקום שצריך עדות ודאי אין כל משקל בהתרשמות אישית ושכנוע אישי דדין נאמנות העדים אכן הלכתא היא, ועוד דמילתא דפשיטא היא דכיון שעדות נוגעת לכולי עלמא אין כל משקל להרגשת הדיין לגבי אחרים, אבל במה שנוגע לאדם בינו ובין עצמו ובין אלקיו, ולא בעינן ביה דין עדות, יש ללמוד מדינא דבת רב חסדא שיש משקל לשכנוע פנימי.

ודו"ק בכ"ז.

ג

בדין חילוני לענין עדות ונאמנות באיסורין

כבוד תלמידי אהובי ידי"נ

האברך המופלא והמופלג

הרה"ג ר' חנניה שפרן שליט"א

א

דין מומר ודין רשע

במה שהערת על מה שכתבתי בשו"ת מנחת אשר (ח"א סימן י' אות ו') דאף שלדעתי אלה מבני אחינו שאינם שומרי מצוות כלל דינם כתינוקות שנשבו ולא כמומרים ויש לקרבם בעבותות אהבה, מ"מ פסולים המה לעדות. והבאת את דברי האחיעזר (ח"ג סימן כ"ה) שנטה להכשירם לעדות כיון שדינם כאנוסים, ועוד הבאת פס"ד (פד"ר ח"ג עמוד 303) שנכתב ע"י הגאונים הגדולים הרב הרצוג, הרב עוזיאל והרב משולם ראטה שאף הם נטו להכשירם לעדות אלא שכתבו בסו"ד "שאלה זו זקוקה בירור וליבון רב", וביקש מע"כ לבאר לו דעתי בזה.

באמת כבר דנתי שם במה שאחד מגאוני קמאי הגר"ש גביזון נטה להכשיר את הקראים לעדות כמובא בשו"ת אהלי יעקב. אך רוב גדולי הדורות פסקו לפוסלן ובראשם המבי"ט (ח"א סי' ל"ז) וכ"ה בשו"ת מהרש"ך (ח"ג סימן ט"ו) והביאו בכנסת הגדולה (חו"מ סי' ל"ד הגב"י ס"ק ע"ט), וביארתי בתשובה שם דבנד"ד גם מהר"ש גביזון היה מודה לפוסלן, וכ"כ האגרות משה באופן נחרץ לפסול תינוקות שנשבו לעדות (אהע"ז ח"א סימן פ"ב וח"ד סימן ל"ב) וכ"ה ביביע אומר (ח"ח אהע"ז סי' ה'), וכך ראיתי בפס"ד של הגאונים הגדולים הרב אלישיב, הרב זולטי והרב אליעזר גולדשמידט (פד"ר ח"ז עמוד 175).

וביאר הדבר לפי הבנתי הוא בהבחנה שבין דין מומר לדין רשע, ואף אם נאמר דאלה מאחינו התועים בזמנינו שאינם שומרי מצוות אין להם דין מומר והווי כתינוקות שנשבו, מ"מ אינם אנוסים או שוגגין ממש, ויש להם דין רשע.

וחילוק יסודי זה מודגש ברמב"ם (פ"ל מהל' שבת הט"ו):

נאמנות בכשרות למי שאינו שומר תורה

"השבת ועבודה זרה כל אחת משתייהן שקולה כנגד שאר כל מצות התורה, והשבת היא האות שבין הקדוש ברוך הוא ובינינו לעולם, לפיכך כל העובר על שאר המצות הרי הוא בכלל רשעי ישראל, אבל מחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעובד עבודה זרה ושניהם כגוים לכל דבריהם".

הרי דשאני דין רשע מדין מומר לכה"ת, ונראה ברור דאף אם נקל לגביהם לשלול מהם דין מומר ולא להוציאם מן הכלל ולבדלן מקהל ה', מ"מ עדיין עוברים המה על מצוות ה' ביודעין ובכלל רשעי ישראל המה, והרי בעדות כתיב אל תשת רשע עד.

וכבר כתב המהרש"ך לחלק בין האנוסין שבתקופת אנוסי ספרד שהיו יראי שמים ביסודם וקיימו מצוות בסתר אלא שלפעמים חלקם נכשלו בעבירות חמורות, שלגביהם פסקו גדולי עולם להכשירם, לשאר תינוקות שנשבו שאינם שומרי מצוות כלל, וכך נראה לגבי אלה מהחילונים בזמנינו שבאופן מוצהר וגלוי אינם שומרי מצוות, דלענ"ד אף אם נקל שלא להשית עליהם דין מומר ודאי אין להכשירם לעדות.

ולבי אומר לי דיש לפוסלם לעדות עוד מטעם אחר, דכיון שבפועל אין הם שומרים את מצוות התורה, וכשם שאין הם חוששין לרוב הל"ת שבתורה מסתמא גם אינם מתייראים מן הלאו ד"לא תענה ברעך עד שקר", אלא שיש מהם אנשים הגונים שמצד מדת היושר לא ישקרו בעדותם, אבל נראין הדברים דכל יסוד דין עדות שחידשה תורה להאמין לעדים, אינו מתוך הנחה שמדובר באנשים ישרים שלא משקרים, אלא משום שנצטוונו שלא להעיד עדות שקר, ומשום לאו זה יש להניח שאומרים אמת.

וביותר נראה כן לפי המפורש ברמב"ם שנאמנות עדים לא מסברא היא אלא גזה"כ, עיין מש"כ בהל' יסודי התורה (פ"ז ה"ז ופ"ח ה"ב), ומסתבר איפוא דכל שורש נאמנות העדים משום האיסור החמור להעיד עדות שקר, וכאשר אנן סהדי דאין העדים חוששים כלל למצוות ל"ת שבתורה אין לקבל עדותם, ודו"ק בזה.

ב

נאמנות רשע שאינו חשוד באיסור והיתר

אמנם מה שיש לעיין בזה האם נאמנים הם באיסור והיתר.

נאמנות בכשרות למי שאינו שומר תורה

דהנה מבואר בשו"ע יו"ד (קי"ט ס"א) דהחשוד על הדבר אינו נאמן עליו, אך יש לעיין האם פסול הוא מדין רשע ולא רק מדין חשוד, דכיון שהסברנו לעיל דחילוני זמנינו דין רשע להם יש לעיין האם ע"א נאמן באיסורין אף אם רשע הוא, מלבד פסולו מדין חשוד.

ובאמת מבואר להדיא (שם ס"ז):

"מי שהוא מפורסם באחד מעבירות שבתורה, חוץ מעבודת כוכבים וחלול שבת בפרהסיא, או שאינו מאמין בדברי רבותינו ז"ל, נאמן בשאר איסורים. ובשל אחרים נאמן, אפילו על אותו דבר, לומר מותר הוא".

הרי לן להדיא דרשע נאמן באיסורים בכל דבר שאינו חשוד עליו ואין פסול רשע בעדות באיסורין.

וביאור הדבר נראה פשוט עפ"י מה שהארכתי לבאר במנחת אשר (גיטין סימן ד' ומנח"א ויקרא מהדו"ב סי' ל"ד) דהא דע"א נאמן באיסורים לא זו בלבד שאינו מדין עדות, אלא אף אינו דין בנאמנות אלא דין מדיני איסור והיתר.

ומ"מ נראה ברור לגבי איסור והיתר דכל שאינו מומר אין בו פסול רשע, אלא פסול חשוד בלבד, ונאמן בשל אחרים, דכל שאין לו הנאה וריווח יש לו נאמנות.

ומשו"כ פסקתי לגבי מי שמקפיד לאכול כשר ואינו חשוד במאכלות אסורות, אלא שאינו מבחין בין הכשר להכשר ואינו מקפיד על כשרות למהדרין, ואינו מדקדק במצוות, ואף בשבת אינו מדקדק כראוי, דמ"מ נאמן הוא כאשר הזמין אורחים ושאל את אורחיו איזה הכשר לקנות בשבילם, דיש לסמוך עליו כשאומר שאכן טרח וקנה אוכל בכשרות מהודרת כבקשתם, כיון דמ"מ מקפיד הוא באוכל כשר ואינו חשוד במאכלות אסורות.

כך נראה עיקר לדינא לענ"ד.

קצרתי במקום הראוי להאריך מרוב טרדה.

באהבת איתן

אשר וייס

ויתרוצצו הבנים בקרבה

ויתרוצצו הבנים בקרבה

"ויתרוצצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי ותלך לדרש את ה'" (כה, כב).

"ויתרוצצו – על כרחך המקרא הזה אומר דורשני, שסתם מה היא רציצה זו וכתב אם כן למה זה אנכי. רבותינו דרשוהו לשון ריצה, כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר יעקב רץ ומפרכס לצאת, עוברת על פתחי עבודה זרה עשו מפרכס לצאת. דבר אחר מתרוצצים זה עם זה ומריבים בנחלת שני עולמות" (רש"י שם).

נראה בעומק הדברים, עפ"י מה שאמרו (נדה ל, ב) "תינוק במעי אמו מלאך מלמדו כל התורה כולה... יצא לאויר העולם סוטר על פיו ומשכחו".

והשאלה עולה מאליה אם נגזר מראש שהתינוק ישכח את כל התורה כולה שלימדוהו, מה תועלת יש בלימוד זה ומה חפץ יש בתלמוד שעתיד להשתכח בהכרח?

שני גדולי עולם ענו על שאלה זו כשני נביאים המתנבאים בסגנון אחד, הבעש"ט (כמובא בספר קדושת לוי) והגר"א (כמובא בחכמת בצלאל למהר"ב רנשבורג בנדה שם). ויסוד דבריהם, שבאמת תורת ה' למעלה מהשגת אנוש היא, "הלא כה דברי כאש נאם ה'", ואילולי למד התינוק את כל התורה כולה עוד טרם צאתו לאויר העולם והתורה נבלעה בדמו ובנפשו לא היה בידו לדבוק בתורה ולהבין את סודה. רק משום שהמלאך לימדו תורה במעי אמו והיא הפכה להיות עצם מעצמותיו ותמצית נפשו זוכה הוא להיות דבוק בתורה, ואף שהמלאך משכח את התורה ממנו, מ"מ חוזרת היא וניעורה כאשר עמל הוא בתורה, עי"ש.

ונראה בדרך זה בענין יעקב ועשו המריבים על שני עולמות, שכשזה קם זה נופל ולאום מלאום יאמץ. שלא יעלה על לבנו כאילו אפשר להשלים בין יעקב ועשו הלא אח עשו ליעקב ואולי אפשר להשכין שלום

ויתרוצעו הבנים בקרבה

ביניהם ובמדור אחד ישכנו. אך מחשבת פיגול הוא זו, כי בעצם בריאתם עוד טרם צאתם לאויר העולם כבר היו מריבים זה עם זה, זה מפרכס לצאת בפתחי בית המדרש וזה מפרכס לצאת בפתחי עבודה זרה מעצם טבעם ובריאותם שתי קצוות הם, אין אני והוא יכולים לדור במדור אחד, "אם הימין ואשמאילה אם השמאל ואימינה", ולא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים.

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לס

